

การพัฒนาชุมชนโดยเศรษฐกิจภาคประชาชน:
กรณีศึกษาเศรษฐกิจชุมชนตำบลทับน้ำ อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
Community Development Through the People's Economy: A Case Study
in Thap Nam, Ayutthaya Province

Received: 16/02/2569

Revised: 17/06/2569

Accepted: 20/06/2569

ดาร์รินทร์ กำแพงเพชร¹⁵, ชวพล ช้างกลาง²

และวาทัญญู ไจบรียุธิ³

Darin Kamphaengphat¹, Chawapon Changklang²

and Watunyū Jaiborisudhi³

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะทำการศึกษาถึงการพัฒนาชุมชนด้วยเศรษฐกิจภาคประชาชน (Main Street Capitalism) ที่มุ่งเน้นไปที่ความพอดีตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การสำรวจ ศึกษา และวิเคราะห์ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชน วิเคราะห์ความต้องการของชุมชน การพัฒนาการเชื่อมต่อห่วงโซ่การผลิต การแสวงหาช่องทางการตลาด การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ภายในชุมชน ด้วยความร่วมมือและความกระตือรือร้นของคนภายในชุมชน (Active Local) ภายใต้สัมฤทธิ์ผลในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนตำบลทับน้ำ อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการนำของเทศบาลตำบลทับน้ำในฐานะของ “ผู้จัดการระบบเศรษฐกิจชุมชน” ร่วมกับประชาชน อันนำไปสู่การพัฒนาการบริหารจัดการน้ำ การพัฒนาการผลิตแบบ Smart Farming การพัฒนาห่วงโซ่เศรษฐกิจภายในชุมชน การพัฒนาการช่องทางในการจัดจำหน่ายผลผลิต การพัฒนาการตลาดแบบออนไลน์ ออฟไลน์ และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ส่งผลให้เกิดเศรษฐกิจทางเลือกที่พัฒนาจากฐานราก ทำให้เกิดการพึ่งตนเองของชุมชน เกิดความยั่งยืน ลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความสมดุลทั้งทางสังคมและสิ่งแวดล้อม อันแตกต่างไปจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนเสรี (Liberal Capitalism) ซึ่งมีลักษณะที่จำต้องตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ที่มีอย่างไม่จำกัด ภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรแบบล้างทำลาย เพียงเพื่อให้ได้มาซึ่งคำว่า “กำไร และการขยายตัว” ก่อเกิดสถานะที่เรียกว่า “ปลาใหญ่กินปลาเล็ก” ทุนใหญ่กลืนกินทุนเล็ก ทุนข้ามชาติกลืนกินทุนชาติ ก่อให้เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจซ้ำแล้วซ้ำเล่า

คำสำคัญ: ห่วงโซ่อุปทาน, เศรษฐกิจชุมชน, ผู้จัดการชุมชน, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

¹⁵อาจารย์ประจำวิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

¹Lecturer, College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University

²อาจารย์ประจำวิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต

²Lecturer, College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University

³นักวิจัยชำนาญการพิเศษ สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

³Senior Researcher, Institute of East Asian Studies, Thammasat University

*Email: Chawaponchangklang@gmail.com

Abstract

This study aims to explore local resources, analyze the local demand, connect the supply chain, identify market channel, reduce cost, and generate local income through local cooperation and activism. These efforts contribute to the development of local supply chain, the distribution channel, online and offline market as well as community tourism. The achievement of community economic development in Thap Nam sub-district, Bang Pahan district, Phra Nakhon Si Ayutthaya province - led by a sub-district administrative organization acting as 'a manager of community based economy' in collaboration with local people - reflects an approach to community development based on the main street capitalism focusing on moderation drawing from the sufficiency economy philosophy. These development provides a grassroot based economic alternative promoting self-reliance, sustainability, inequality reduction, social and environmental balance, which is contrary to the conventional capitalism mainly responding to endless demand within limited resources, eventually ending up with environmental degradation. Essentially, capitalism prioritizes 'profit and growth' but only causes a situation of big fish eat little fish, where big capital swallows up smaller ones or transnational capital overwhelms national ones, ultimately contributing to the recurring economic crises.

Keywords: Supply chain, Community economy, Community managers, Local government

บทนำ

ปัจจุบันระบบเศรษฐกิจโลก และระบบเศรษฐกิจของไทยกำลังสั่นคลอน อันเนื่องมาจากภาวะสงครามในหลายจุดของโลก เช่น อิสราเอล-ปาเลสไตน์ รัสเซีย-ยูเครนและการขัดแย้งในแถบทะเลจีนใต้ สงครามในเมียนมาเป็นต้น ที่มีแนวโน้มว่าจะทวีความรุนแรงขึ้น ส่งผลให้ราคาน้ำมันดิบและราคาทองคำพุ่งสูงขึ้นเป็นประวัติการณ์ ตลาดการค้า อันเนื่องมาจากระบบเศรษฐกิจของแต่ละประเทศในโลกล้วนเชื่อมโยงส่งผลถึงกันหมด และนับวันยิ่งพันกันจนไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์อะไรในมุมใดของโลกก็จะสะท้อนถึงกันทั่วโลก ประเทศไทยก็ตกอยู่ในวังวนนี้เช่นกัน เพราะการนำพาตัวเองเข้าไปอิงอาศัยกับระบบเศรษฐกิจโลกโดยไม่สร้างฐานของตัวเองให้แข็งแรง ทั้งที่ไทยมีฐานทรัพยากรที่เข้มแข็งหรือมีทุนเดิมทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เข้มแข็งมากมาย ประเทศไทยประสบปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว นั่นคือ ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนที่นับวันจะยิ่งกว้างขึ้น จากรายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2566 พบว่า ในปี 2566 มีคนจนทั้งสิ้นประมาณ 2.39 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนคนจนร้อยละ 3.41 ของประชากรทั้งหมด โดยเส้นความยากจนอยู่ที่ 3,043 บาทต่อคนต่อเดือน

ทั้งนี้จากรายงาน พบว่า กลุ่มคนเปราะบางต่อความยากจนยังคงเผชิญกับปัจจัยเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ไม่สามารถหลุดพ้นจากความเสี่ยงได้อย่างชัดเจนโดยในปี 2566 สัดส่วนคนเปราะบางต่อความยากจนอยู่ที่ร้อยละ 8.19 หรือคิดเป็น 5.74 ล้านคน แต่ช่องว่างระหว่างสัดส่วนคนจนและสัดส่วนคนเปราะบางต่อความยากจนยังคงไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนว่ายังไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่สำคัญและเพียงพอต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการหลุดพ้นความยากจนอย่างยั่งยืนให้แก่กลุ่มดังกล่าว

นอกจากนี้หากพิจารณาจากลักษณะสำคัญของกลุ่มคนเปราะบางต่อความยากจน พบว่ามากกว่า 4 ใน 5 ของคนเปราะบางต่อความยากจนอาศัยอยู่ในครัวเรือนขนาดกลาง (4 - 6 คนต่อครัวเรือน) ส่วนใหญ่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศชาย (ร้อยละ 61.34) และมีระดับการศึกษาสูงสุดที่ประถมศึกษาเท่านั้น (ร้อยละ 89.88) รวมทั้ง เกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 48.92) ไม่ได้มีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ (Economically Inactive) โดยเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ และเด็ก รวมกันถึงร้อยละ 33.61 นอกจากนี้ คนเปราะบางต่อความยากจนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพอิสระหรือเป็นลูกจ้างในภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยมีสัดส่วนร้อยละ 21.12 ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง และร้อยละ 18.06 เป็นลูกจ้างเอกชน นอกจากนี้ ในกลุ่มที่เป็นแรงงานในภาคเกษตรกรรม 3 ใน 4 เป็นการปลูกข้าว ปลูกพืชยืนต้นอื่น ๆ และการสนับสนุนการผลิตพืชผล ทำให้การประกอบอาชีพที่จำเป็นต้องพึ่งพาปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญและส่งผลให้ได้รับผลกระทบจากความไม่แน่นอนของสภาพภูมิอากาศค่อนข้างสูง โดยเฉพาะปัญหาจากฝนทิ้งช่วงและภัยแล้ง ในพื้นที่ปลูกข้าวนาปีในช่วงต้นฤดูกาลเพาะปลูกและปริมาณน้ำที่อยู่ในระดับต่ำ

กล่าวได้ว่าลักษณะของกลุ่มคนเปราะบางต่อความยากจนบ่งชี้ให้เห็นถึงสาเหตุเชิงโครงสร้างสำคัญ ที่นำไปสู่ความเสี่ยงต่อการกลายเป็นคนจน ซึ่งได้แก่ การอาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนระดับการศึกษาต่ำมีสมาชิกครัวเรือนอยู่ในวัยพึ่งพิงและไม่มีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจสูง และประกอบอาชีพอยู่ในภาคเกษตรกรรมที่มีผลิตภาพต่ำทำให้มีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ปัจจัยดังกล่าว ทำให้เกิดความเปราะบางทางเศรษฐกิจของครัวเรือนทั้งในปัจจุบันและอนาคต และกลุ่มที่มีรายได้สูงมีส่วนแบ่งการถือครองทรัพย์สินเกือบทุกประเภทสูงกว่ากลุ่มที่มีรายได้ต่ำอย่างชัดเจนโดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพย์สินทางการเงิน ซึ่งกลุ่มที่มีรายได้สูงมีส่วนแบ่ง การถือครองสูงถึงร้อยละ 49.87 ของมูลค่าทั้งหมด ขณะที่กลุ่มที่มีรายได้ต่ำถือครองเพียงร้อยละ 10.35 เท่านั้น นอกจากนี้ กลุ่มที่มีรายได้สูงยังมีส่วนแบ่งการถือครองยานพาหนะและที่อยู่อาศัยสูงกว่ากลุ่มที่มีรายได้ต่ำอย่างมีนัยสำคัญ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2567)

ทั้งนี้ อัตราการว่างงานของไทย พบว่า เด็กจบใหม่หางานได้ยากขึ้น จากรายงานภาวะสังคมไทยไตรมาส 3 ปี 2567 พบว่า มีผู้ว่างงานปรับเปลี่ยนเล็กน้อย โดยไตรมาส 3 ปี 2567 มีจำนวน 4.1 แสนคน เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.2 เมื่อเทียบกับไตรมาสเดียวกันของปี 2566 คิดเป็นอัตราว่างงานร้อยละ 1.02 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 0.99 ในปีก่อน ซึ่งเพิ่มขึ้นทั้งผู้ที่เคยและไม่เคยทำงานมาก่อน ที่ร้อยละ 2.8 และ 3.5 หรือมีจำนวน 1.8 และ 2.3 แสนคน ตามลำดับ ขณะที่กลุ่มที่ไม่เคยทำงานมาก่อน ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสูงสุดในระดับอุดมศึกษา มัธยมศึกษา และมัธยมต้น ตามลำดับ นอกจากนี้ ผู้ว่างงานระยะยาวตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป มีจำนวนเพิ่มขึ้นจากช่วงเดียวกันของปีก่อนหน้าถึงร้อยละ 16.2 หรือมี

จำนวน 8.1 หมื่นคน โดยกว่าร้อยละ 65.0 ระบุสาเหตุว่าหางานไม่ได้ ขณะที่ร้อยละ 71.3 ไม่เคยทำงานมาก่อน ซึ่งในจำนวนนี้ เกือบ 3 ใน 4 อยู่ในช่วงอายุ 20 – 29 ปี (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567)

จากข้อมูลความยากจน อัตราการว่างงานและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจดังกล่าว ยังมีวิกฤติเศรษฐกิจโลกเข้ามากระทบยังเป็นการซ้ำเติมความเดือดร้อนให้กับคนส่วนใหญ่ของประเทศโดยเฉพาะเศรษฐกิจที่ยังไม่ฟื้นตัวจากสถานการณ์โรคระบาด Covid-19 ในช่วงที่ผ่านมา แต่ทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศก็ยังไม่มีความชัดเจนอยู่ในสภาพลักลั่น ยิ่งซ้ำเติมด้วยนโยบายของรัฐบาลที่ออกมาให้ข่าวว่าจะการปฏิรูปการจดทะเบียนภาษีครั้งใหญ่ ทั้งการปรับขึ้นภาษีมูลค่าเพิ่ม (VAT) และการปรับภาษีเงินได้ให้อยู่ที่ 15% (ปีปีซีไทย, 2567) รวมไปถึงการเสนอแนวทางปรับฐานเพดานเงินประกันสังคมใหม่ เป็นต้น แนวทางหนึ่ง รัฐและฝ่ายนโยบายซึ่งแนบแน่นอยู่กับกลุ่มทุนพยายามนำพาประเทศเข้าสู่เศรษฐกิจทุนนิยมเสรี ที่มุ่งเน้นธุรกิจการค้า วัดค่าการเติบโตด้วยตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ หรือ Gross Domestic Product (GDP) แล้วปัจจุบันยังมีความสะดุดเร็วของเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร ในยุคปัจจุบันเรามีอุปสรรคน้อยลงในการส่งสินค้าข้ามพรมแดนและการส่งข้อมูลให้กัน โลกกำลังเคลื่อนที่ที่ซึ่งเต็มไปด้วยความอุดมทางข่าวสารข้อมูลแต่กลับมีพื้นที่ให้เราทำงานน้อยลง ปัจจุบันมีข้อมูลมากมายแต่กลับไม่มีประโยชน์ต่อสังคมและประชาชนฐานรากโดยรวมเท่าใดนัก ประชาชนส่วนใหญ่กลับไม่ได้ใช้เทคโนโลยีเหล่านี้ หรือเทคโนโลยีเหล่านี้กลับทำให้เศรษฐกิจแย่ในปัจจุบัน และยังทำให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งเงินทุนและโอกาสในการสร้างธุรกิจยากยิ่งขึ้นเพราะไม่สามารถต่อสู้กับกลุ่มทุนนิยมขนาดใหญ่และธุรกิจการเมืองในปัจจุบันได้

จะเห็นว่า ประเทศไทยซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมมีชุมชนชนบทเป็นส่วนใหญ่ของประเทศจะดำรงตนอย่างไรจะวางวิถีเศรษฐกิจอย่างไรให้สามารถอยู่รอดและแข็งแกร่งได้ในกระแสโลก แล้วประชาชนคนไทยมีทางเลือกในการจัดการระบบเศรษฐกิจเพื่อความอยู่รอดของตนเองและชุมชนได้บ้างหรือไม่ และประชาชนสามารถมีทางเลือกที่สร้างความเสมอภาคทางเศรษฐกิจกับทุนนิยมขนาดใหญ่ได้บ้างหรือไม่

จากข้างต้น ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาและวิเคราะห์ถึงแนวทางในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นด้วยเศรษฐกิจภาคประชาชน (Main Street Capitalism) ในพื้นที่ชุมชนตำบลทับน้ำ อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเดิมที่ต้องประสบกับปัญหาน้ำแล้งสลับกับน้ำท่วม ประชาชนมีรายได้ไม่เพียงพอ แต่หลังจากชุมชนภายใต้การนำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ได้ร่วมกับการบริหารจัดการน้ำ ร่วมกันพัฒนา การสร้างความอยู่ดีกินดี – ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ดำเนินการต่างๆ เพื่อขยายห่วงโซ่รายได้ (Local income chain) การแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าบริการหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ อันจะนำมาซึ่งการขยายตัวของฐานภาษีท้องถิ่นและมีส่วนช่วยทางอ้อมในการเพิ่มรายได้ให้กับอปท. ตามมา จนปัญหาต่างๆ ที่มีภายในชุมชนค่อยๆ หมดไป (Fitzgerald and Leigh, 2002; วีระศักดิ์ เครือเทพ, 2565)

แนวคิดเศรษฐกิจภาคประชาชนในทางปฏิบัติเป็นการวิเคราะห์ห่วงโซ่อุปทานท้องถิ่น โดยการฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนจากฐานราก ทั้งนี้ วิธีการดำเนินการวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap analysis) ของระบบเศรษฐกิจชุมชนโดยเครื่องมือสำรวจห่วงโซ่เศรษฐกิจชุมชน จะทำให้เห็นโอกาสและการพัฒนาศักยภาพในการนำปัจจัยด้านทรัพยากรชุมชนมาใช้

เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มได้หลายประการ ในส่วนหนึ่งเป็นการพัฒนาช่องทางตลาดขึ้น เพื่อเชื่อมต่อห่วงโซ่เศรษฐกิจชุมชนที่ขาดหายไป หรือเป็นการทำให้ปัจจัยด้านอุปสงค์และด้านอุปทานมาเชื่อมต่อกันได้ (ทำให้ผู้ซื้อ-ผู้ขายมาพบกันจนนำไปสู่การซื้อขายสินค้าบริการ) โดยใช้เทคโนโลยีอย่างง่าย ซึ่งเป็นแนวคิดเศรษฐกิจที่มีชีวิตหรือเศรษฐกิจภาคประชาชน (Main Street Capitalism) ซึ่งเป็นแนวคิดจากการดำเนินงานของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และภาคประชาชนในการดำเนินงานแบบรับผิดชอบต่อสังคม

1. แนวคิดเศรษฐกิจภาคประชาชน (Main Street Capitalism)

แนวคิดเศรษฐกิจภาคประชาชนหรือทุนนิยมภาคประชาชน (Main Street Capitalism) ได้มีการนำเสนอไว้ในหนังสือ The Great Equalizer โดย David M. Smick (2017) เขาได้กล่าวว่า เศรษฐกิจภาคประชาชนหรือทุนนิยมภาคประชาชน (Main Street Capitalism) มิได้หมายถึงการค้าเสรีแบบสุดโต่งโดยที่ไม่มีเกณฑ์ต่อการควบคุมใดๆ แต่หมายถึงหัวใจของผู้ประกอบการที่กล้ายอมรับความเสี่ยงที่มีใช้แบบทุนนิยมจากวอลล์ สตรีท (Corporate Capitalism) ที่เล่นแร่แปรธาตุจนเป็นสาเหตุของวิกฤติทางการเงินของสหรัฐอเมริกาในปี 2008 และนั่นทำให้ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจต่อประชาชนต้องได้รับผลกระทบจากความสูญเสียโอกาสไปอย่างสิ้นเชิง นวัตกรรมทุนนิยมจากภาคประชาชนนั้น เน้นที่กิจการเล็ก ๆ ถ้าจะสร้างการเจริญเติบโตต่อธุรกิจของตนเองได้ เป็นระบบเศรษฐกิจใหม่ที่ท้าทายระบบทุนนิยมเดิมจากวอลล์ สตรีท และเป็นระบบเศรษฐกิจใหม่ที่ให้อำนาจบุคคลที่อยู่ข้างล่างสามารถไต่บันไดทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างโอกาสให้กับตนเองได้ หรือที่เราเรียกกันว่า “Empowering Capitalism” ทุนนิยมที่ให้อำนาจแก่เรา ยุคของนวัตกรรมใหม่เป็นยุคที่เศรษฐกิจทุนนิยมภาคประชาชนสามารถสร้างความรุ่งเรืองให้ตนเองได้ ดังนั้น จึงเป็นการสร้างความคิดใหม่ๆ การรังสรรค์ต่อยอดนวัตกรรมใหม่ๆ ที่มาจากพลังของประชาชนที่มีเสรีภาพในการเลือกสรรหาสิ่งที่มีประโยชน์แก่สาธารณะ นวัตกรรมจึงเป็นทางออกในการสร้างสันติสุขให้กับสังคมโดยรวม (Smick, 2017)

ศาสตราจารย์เอ็ดมุนด์ เฟลป์ส (Edmund Phelps) ผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาสถิติศาสตร์ ปี 2006 กล่าวว่า “คำว่า การทำให้เป็นประชาธิปไตย (Democratization) นั้นไม่เพียงแต่มีความสำคัญต่อมุมมองทางการเมืองเท่านั้น แต่เป็นความสามารถในการรังสรรค์นวัตกรรมออกมาในการยกระดับรายได้ให้กับประชาชน เรียกว่า Mass Flourishing หรือความเฟื่องฟูของประชาชน ที่มนุษย์ทุกคนเป็นเครื่องจักรที่มีความคิดเป็นผู้สร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ให้กับตัวสินค้าแบบเดิม ภาคประชาชนได้สร้างพฤติกรรมกรรมให้กับสังคมและนับว่ากระบวนการทัศน์ใหม่สำหรับภาคเศรษฐกิจทุนนิยมภาคประชาชนได้อุบัติขึ้น (www.columbia.edu, 2024)

ทั้งนี้ การส่งเสริมระบบเศรษฐกิจภาคประชาชนให้เกิดขึ้นนั้น สามารถทำให้ลดการแตกแยกของสังคมที่สภาวะการว่างงานอาจทำให้เกิดความโกลาหลต่อสังคม ซึ่งนอกจากจะช่วยให้ภาคเศรษฐกิจมีความแข็งแกร่งขึ้นแล้ว มันยังช่วยทำให้ปัญหานี้สินที่ให้อัตราดอกเบี้ยต้องคงสภาพต่ำและทำให้เศรษฐกิจไม่สามารถขยายไปข้างหน้าได้ จึงทำให้เกิดการปั่นสินทรัพย์เกินมูลค่าความเป็นจริงและทำให้เกิดการระเบิดของฟองสบู่ตามมา สหรัฐอเมริกาสามารถป้องกันตัวเองได้ถ้าการเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ที่ 3.4% มิใช่เพียง 1.4% ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน การปลดปล่อยพลังงาน

นิยามภาคประชาชน (Main Street Capitalism) คือ คำตอบในการป้องกันสหรัฐอเมริกา แต่สิ่งที่น่ากังวลหรือน่าเศร้า คือ นักการเมืองในวอชิงตันดีซีมองเห็นหรือไม่ หรือยังคงให้ความสำคัญต่อทุนนิยมที่มาจากองค์กรขนาดใหญ่หรือทุนนิยมแบบวอลล์ สตรีท หรือนักการเมืองเหล่านี้มองว่ากลุ่มนิยามภาคประชาชนเป็นตัวป่วนต่อระบบทุนนิยมแบบเดิม หรือต่อกลุ่มอำนาจเดิม (Smick, 2017)

จากแนวคิดของ Smick ดังกล่าว แท้ที่จริงแล้วในประเทศไทยมีแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งหรือเศรษฐกิจชุมชนฐานรากมานานแล้ว โดยอาศัยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 ดังพระราชดำรัสที่ว่า

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายความว่าความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน”

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจภาคประชาชนหรือทุนนิยมภาคประชาชน(Main Street Capitalism) พอสรุปได้ดังนี้

ประการแรก เป็นแนวคิดว่าด้วยระบบเศรษฐกิจที่เน้นความพอดี มีการวางแผนการผลิตการบริโภค และการขายอย่างมีเหตุมีผล

ประการที่สอง เป็นการเน้นที่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจากฐานราก จากฐานทรัพยากรและเติบโตอย่างสมดุลบนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

ประการที่สาม เมื่อพิจารณาจากหลักคิด เศรษฐกิจพอเพียง จัดว่ามีความใกล้เคียงกับแนวคิด พุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นเศรษฐศาสตร์ที่เน้นความพอดี หรือความมีดุลยภาพ ใน 3 มิติ ได้แก่ ดุลยภาพระหว่าง “กาย” กับ “จิต” ทำให้ลดความต้องการเทียมอันเป็นความต้องการของ “จิต” เช่น เหล้า บุหรี่ ดุลยภาพระหว่าง “มนุษย์” กับ “มนุษย์” ความสุขของคนหนึ่งต้องไม่เป็นเหตุแห่งความทุกข์ของอีกคนหนึ่ง หรือความรวยของคนกลุ่มหนึ่งต้องไม่เป็นเหตุแห่งความจนของคนอีกกลุ่มหนึ่ง และ ดุลยภาพระหว่าง “มนุษย์” กับ “ธรรมชาติ” การแสวงหาความสุขของมนุษย์ต้องไม่นำไปสู่การเบียดเบียนทำลายธรรมชาติ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2542) เศรษฐกิจพอเพียงสัมพันธ์และสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจภาคประชาชนที่เป็นการสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากของชุมชนจนถึงประเทศ นอกจากนี้ เศรษฐกิจชุมชนต้องอาศัยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ความเป็นธรรม และหลักการเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นรากฐานชี้นำ โดยสามารถวิเคราะห์หลักคิด ข้อเด่น ข้อด้อยความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ ได้ดังนี้

รูปแบบเศรษฐกิจ	หลักคิด	ข้อเด่น	ข้อด้อย	ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ
เศรษฐกิจทุนนิยมเสรี	1. กลไกตลาดเป็นตัวควบคุมการผลิตและการบริโภค 2. การแข่งขันจะทำให้เกิดการผลิตรายได้และบริการที่มีประสิทธิภาพ	1. สนองตอบความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต 2. กระตุ้นให้คนคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ ในการดำรงชีวิต	1. การกระจายรายได้และการแข่งขันไม่เป็นธรรม เข้าทำนองปลาใหญ่กินปลาเล็กจากทั้งขนาดทุนที่แตกต่างกัน และอำนาจต่อรองของแต่ละประเทศที่ไม่เท่าเทียมกัน 2. กระตุ้นความโลภของมนุษย์ ใช้และทำลายทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง อาจนำไปสู่ความไม่ยั่งยืน 3. สูญเสียทรัพยากรไปกับปัจจัยที่ไม่ได้ก่อให้เกิดผลผลิตที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างแท้จริง เช่น การตลาด การโฆษณา 4. ไม่ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจระดับชุมชนอย่างแท้จริง	- นโยบายและภาคธุรกิจส่วนใหญ่สนับสนุน - การพยายามแก้ปัญหาโดยการปฏิรูปภาคการเงินให้มีความเข้มแข็ง และไปสนับสนุนภาคการผลิตทั้งอุตสาหกรรมและระดับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ - เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากเพราะปัจจุบันระบบการเงินผูกติดกับระบบการเงินโลก และปัญหาเงินเฟ้อก็ยังไม่มียาแก้ใ้ได้อย่างเด็ดขาด
เศรษฐกิจภาคประชาชนหรือทุนนิยมภาคประชาชน (Main Street Capitalism)	1. เน้นความพอดี มีการวางแผนการผลิตการบริโภค และการขาย อย่างมีเหตุมีผล 2. เน้นที่การพัฒนาจากฐานรากจากฐานทรัพยากรและเติบโตอย่างสมดุลบนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและ อปท. 3. เน้นความเป็นเครือข่ายเป็นรูปแบบการจัดองค์กรและการมีส่วนร่วมของประชาชน	1. ลดความเสี่ยงในการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน 2. เศรษฐกิจมีความเข้มแข็งจากฐานราก 3. มีความยั่งยืนในแง่ทรัพยากร 4. รับแรงกระแทกจากเศรษฐกิจโลกได้	1. ต้องสร้างจิตสำนึกของคนในสังคม โดยเฉพาะในวงธุรกิจการค้า ซึ่งสวนทางกับการค้าที่มุ่งหวังกำไรเป็นหลัก 2. บางครั้งเทคโนโลยีที่รักษาสິงแวดล้อมต้องลงทุนสูงจึงกลายเป็นการกีดกันทางการค้าไปในตัว	- เป็นจริงได้ยาก(แต่ก็มีบางชุมชนที่ทำได้) เพราะฝายนโยบายและกลุ่มทุนต่างไม่สนับสนุน - การจะเผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจและนำไปปฏิบัติทำได้ยาก เพราะต้องเป็นกระบวนการเรียนรู้ ไม่ใช่เรื่องเชิงเทคนิคอย่างเดียว - ต้องพัฒนาฐานคิดใหม่ทางการประกอบการที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

2. กรณีตัวอย่างการพัฒนาภายใต้เศรษฐกิจชุมชนของชุมชนตำบลทับน้ำ อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กรณีตัวอย่างในการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ตำบลทับน้ำ อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากศึกษาเรื่อง โครงการการพัฒนากระบวนบริหารจัดการเก็บรายได้ท้องถิ่นระยะที่ 2 พบว่า การปรับเปลี่ยนฐานคิดและมุมมองที่มีต่อบทบาทของอปท. ในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนยุคใหม่ให้เหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปจึงเป็นสิ่งสำคัญ (วีรศักดิ์ เครือเทพ และคณะ, 2565)

องค์การบริหารส่วนตำบลทับน้ำและภาคประชาชน ได้พัฒนาเศรษฐกิจด้านการเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีเข้าช่วยจัดการน้ำและวางแผนการผลิตตามแนวคิด “Smart Farming” โดยยึดหลักการ “เพียงพอ ทั่วถึง เป็นธรรม ไม่ขาดแคลน” ด้วยการนำเทคโนโลยี ข้อมูลสารสนเทศ และ Internet of Things (IoT) มาช่วยในการบริหารจัดการน้ำ โดยใช้การพยากรณ์ปริมาณน้ำในแหล่งน้ำสายหลักในพื้นที่ พร้อมทั้งคำนวณปริมาณน้ำเพื่อการเกษตร ควบคู่ไปกับการมุ่งแก้ไขปัญหารายได้ของเกษตรกรตกต่ำ ผ่านการจัดหาตลาดแบบเกษตรพันธสัญญาโดยส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาปลูกพืชแบบผสมผสานแทนการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว โดยองค์การบริหารส่วนตำบลทับน้ำจะเป็นผู้ช่วยในการจัดหาช่องทางในการจัดจำหน่ายผลผลิต ทั้งนี้การเพาะปลูกพืช มีการทำสัญญาซื้อ-ขายผลผลิตล่วงหน้า และตกลงราคาของพืชผลการเกษตรเบื้องต้นในลักษณะคู่สัญญา เพื่อเป็นการประกันรายได้ให้กับเกษตรกรว่าจะได้รับรายได้อย่างคงที่ ควบคู่ไปกับการพัฒนาช่องทางให้ผู้ซื้อและผู้ขายภายในชุมชนได้พบปะกัน (Demand & Supply matching) ตลอดจนพัฒนาการซื้อขายสินค้าบริการภายในชุมชนให้มากขึ้น อันเป็นการสร้างรายได้ให้หมุนเวียนภายในชุมชน และจากการวิเคราะห์ห่วงโซ่ของกิจการร้านค้าและร้านอาหารภายในชุมชนมากยิ่งขึ้น พบว่า ผลผลิตทางการเกษตรหลายประเภทมีความต้องการบริโภคสูงภายในชุมชน อาทิ ถ่านหุ้ดต้ม ถั่วอก ผักชี ไม่เสียลูกขึ้น และไม่ปิ้งไถ่ย่าง ชุมชนจึงส่งเสริมให้เกิดการผลิต การสร้างอาชีพ การพัฒนาห่วงโซ่เศรษฐกิจภายในชุมชน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการบริโภคนั้นๆ (วีรศักดิ์ เครือเทพและคณะ, 2565)

จากการปรับเปลี่ยนข้อต่อของห่วงโซ่เศรษฐกิจ เพื่อให้หันกลับมาพึ่งพาตนเอง สร้างรายได้จากการค้าขายกันภายในชุมชนเพิ่มขึ้น ซึ่งวีรศักดิ์ เครือเทพและคณะ (2565) พบว่า ศักยภาพในการสร้างรายได้เพิ่มขึ้นโดยการปรับเปลี่ยนให้มาใช้วัตถุดิบทางการเกษตรจากภายในชุมชนจะอยู่ที่ 1.249 ล้านบาทต่อเดือน หรือเพิ่มจากรายได้เดิมร้อยละ 16.87

นอกจากนี้องค์การบริหารส่วนตำบลทับน้ำยังได้มีบทบาทที่ส่งเสริมตลาดกลางเกษตร/อาหารปลอดภัย และการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อันเป็นการกระตุ้นในการพัฒนาเศรษฐกิจภายในชุมชน สืบเนื่องมาจากการขายพืชผักสวนครัวในชุมชน หรือการผลิตสินค้าและเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรที่มีในชุมชน เช่น ผลิตข้าวเกรียบมันเทศ ทองมันมันเทศ มัฟฟินมันเทศ เครื่องดื่มสกัดจากมันเทศ หรือกล้วยตากพลังงานแสงอาทิตย์ มีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้รับการรับรอง พร้อมกับส่งเสริมการค้าขายสินค้า บริการ หรือผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้วยการพัฒนา “ตลาดออนไลน์” และ “ตลาดออฟไลน์: ถนนคนเดิน” ขึ้นมาในพื้นที่ชุมชน ทั้งนี้ในการพัฒนาช่องทาง

ตลาดออนไลน์สำหรับสินค้าชุมชน โดยใช้เทคโนโลยี Line Application และ Facebook โดยในเดือน ธันวาคม 2564 มีการซื้อขายออนไลน์เท่ากับ 27 รายการต่อเดือน และมีมูลค่าซื้อขายรวมราว 14,223 บาท เท่านั้น แต่หลังจากการประชาสัมพันธ์เพิ่มขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ 2564 มีการซื้อขายผ่านช่องทางออนไลน์ เพิ่มขึ้นไปถึง 218 รายการต่อเดือน และมีมูลค่าการซื้อขายรวมเท่ากับ 78,420 บาท และผลจากการจัดทำ ตลาดออนไลน์ 6 เดือนระหว่างเดือนธันวาคม 2564 - พฤษภาคม 2565 มียอดซื้อขายผ่านระบบออนไลน์เฉลี่ย เดือนละ 42,366.17 บาท และมีจำนวนรายการสั่งซื้อต่อเดือนเฉลี่ย 256 รายการ ทั้งนี้รายการซื้อขายส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 80 เป็นสินค้าอาหารและสินค้าเกษตร ในส่วนของตลาดออฟไลน์ คือถนนคนเดินทับน้ำ เตะมาร์เก็ต มียอดขายในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2565 จากร้านค้าทั้งหมดรวมกัน 132,835.00 บาทในการจัดงาน 1 วัน และมีผลกำไรร้อยละ 14.5 จากต้นทุนสินค้าและวัตถุดิบ หากเทียบกับการขายตามปกติจะมีรายได้ เพิ่มจากการจัดงานครั้งนี้ จำนวน 80,615 บาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 154.4 และจากการจัดงานถนนคนเดิน รอบสองที่ได้จัดขึ้นระหว่างวันที่ 4 - 5 มิถุนายน 2565 สามารถสร้างยอดขายได้เฉลี่ยถึงวันละ 2.155 แสน บาท ควบคู่ไปกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน อาทิ วัดฝั่งแดด วันวานที่บ้านทุ่ง ณ สวนครูเชิด (แปลงเกษตรผสมผสาน) กลุ่มจักสานไทยโบราณบ้านม้า และ Raina House โฮมสเตย์ เป็นต้น (วีรศักดิ์ เครือ เทพและคณะ, 2565)

กฤตภพ ฉื่อยฉ่ำ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทับน้ำ ผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนา แก้ไขปัญหาวิกฤต ภัยแล้งของชาวบ้านและชุมชนในพื้นที่ตำบลทับน้ำ และตำบลบ้านม้า อำเภอบางปะหัน จังหวัด พระนครศรีอยุธยา กล่าวว่า

“ แถ่นี่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ประสบกับปัญหาภัยแล้งและน้ำท่วม เป็นประจำ ทุกปี จึงได้ดำเนินโครงการน้ำแห่งชีวิตขึ้นมา ด้วยการน้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง ศาสตร์พระราชา และโคกหนอง นาโมเดล มาปรับใช้ในพื้นที่ โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ช่วยบรรเทาความ เดือดร้อนของเกษตรกรจากปัญหาภัยแล้งและการขาดรายได้ในช่วงฤดูแล้ง โดยการเปิดโอกาส ให้เกษตรกรได้ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำและพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานด้านการเกษตรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ด้านการผลิตของชุมชน จนสามารถแก้ไขปัญหาของเกษตรกรและชุมชนได้เป็นอย่างดี ”

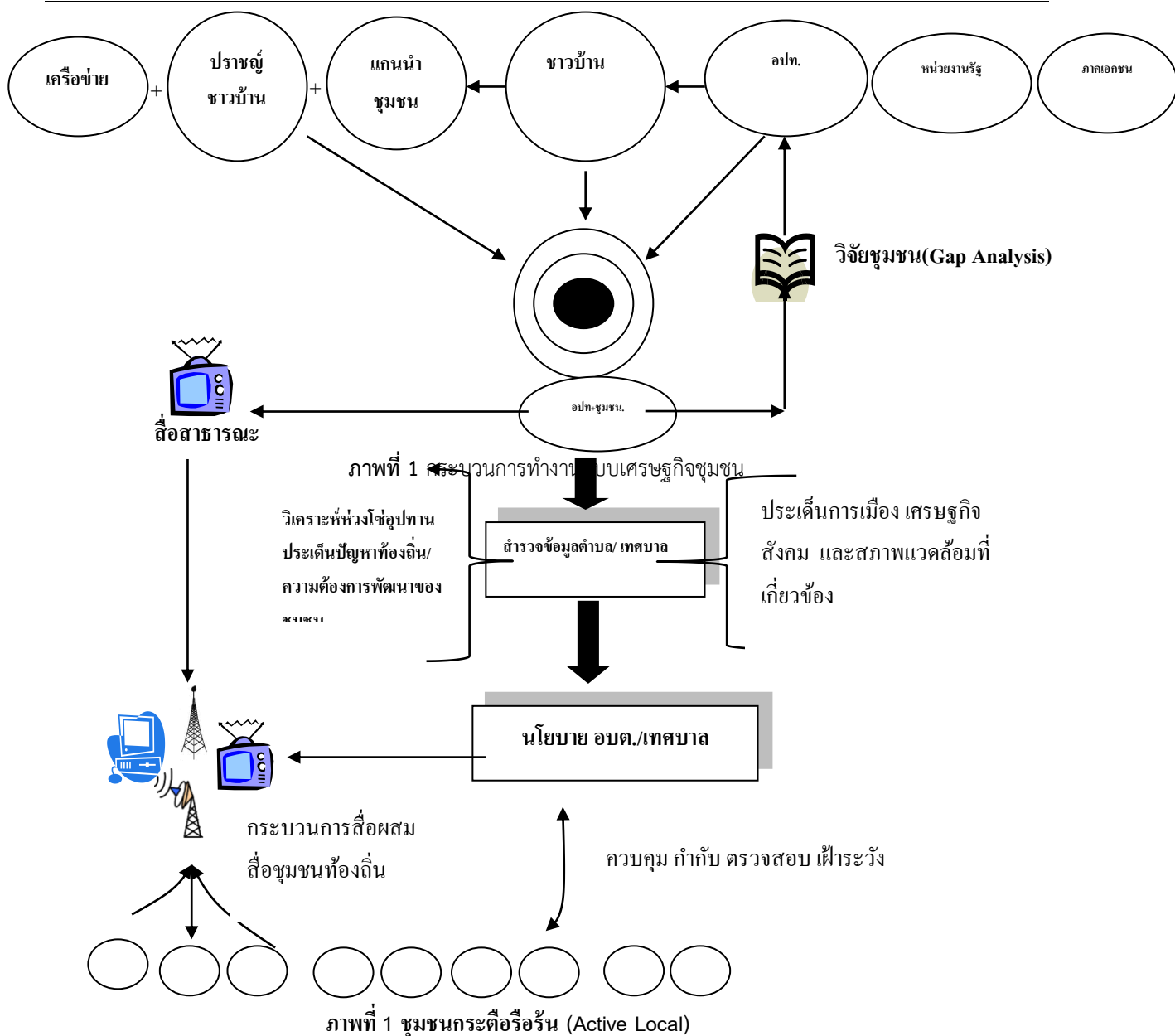
ผลจากการวิจัยเชิงประจักษ์พบว่า อปท. ควรมีบทบาทเป็น “ผู้จัดการระบบเศรษฐกิจชุมชน” โดยทำหน้าที่ บริหารกลไกตลาดระดับชุมชนให้สามารถเชื่อมต่อห่วงโซ่การผลิตจากปัจจัยการผลิตทั้งภายในและภายนอก ชุมชน เพื่อนำไปสู่การสร้างห่วงโซ่คุณค่าให้เกิดขึ้นกับหน่วยเศรษฐกิจหรือประชาชนผู้ผลิตและผู้บริโภคใน ชุมชน โดยการใช้ฐานข้อมูล องค์ความรู้ และเทคโนโลยีที่จำเป็นเข้าช่วยในการจัดการปัจจัยการผลิต (Factors of production) ของชุมชน ผ่านห่วงโซ่อุปสงค์และอุปทาน (Local demand-supply management) ก็จะสามารถนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนได้ และนำมาซึ่งการขยายฐานเศรษฐกิจและฐานภาษีให้กับ อปท. ได้ตามมา ข้อคิดสำคัญที่ได้จากงานวิจัย คือ อปท. ที่เป็นเจ้าภาพส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นจะต้องออกแบบให้ภาคส่วนต่าง ๆ มีส่วนร่วมคิด ตัดสินใจ และมีความรู้สึกเป็น “เจ้าของ (Ownership)” กิจกรรมนั้น ๆ ด้วย แนวคิดการมีส่วนร่วมและการเป็นเจ้าของนี้

จะทำให้ อปท. และชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกันและจะมีความรู้สึกหวงแหนและมีแรงจูงใจที่จะคิดและพัฒนาต่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับชุมชน มิเช่นนั้นจะไม่ต่างจากโครงการอื่นๆของภาครัฐที่พอหมดงบประมาณแล้วถูกทิ้งร้างไม่ได้รับการเหลียวแลและไม่มีการดำเนินงานต่อแต่อย่างใด (วีรศักดิ์ เครือเทพและคณะ, 2565)

3. แนวทางการดำเนินงานตามเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจภาคประชาชน (Main Street Capitalism) ในประเทศไทย

จากกรณีตัวอย่างการดำเนินงานแบบเศรษฐกิจชุมชนของชุมชนตำบลทับน้ำ อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจภาคประชาชน (Main Street Capitalism) ที่เป็นการสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากของชุมชนจนถึงประเทศ นอกจากนี้ เศรษฐกิจชุมชนต้องอาศัยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ความเป็นธรรม และหลักการเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นรากฐานขึ้น นำมาเกิดเป็นเศรษฐกิจภาคประชาชน ในการสร้างสมดุลอย่างเป็นธรรมชาติให้กับระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเงินและการทำงานเป็นเครือข่าย และการพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ช่องว่างและโอกาสทางเศรษฐกิจ (Gap Analysis) ในการวิเคราะห์ “ข้อต่อ” หรือ “ห่วงโซ่” (Supply-chain analysis) เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน ไปสู่การสร้างความต่อเนื่องและยั่งยืนในการสร้างรายได้ของชุมชนผ่านการจัดการระบบเศรษฐกิจชุมชน การผลิต ซื้อขาย และแลกเปลี่ยนสินค้ากันภายในชุมชน เป้าหมายเบื้องต้น คือ การเพิ่มฐานภาษีให้กับ อปท. จะเป็นการพัฒนาท้องถิ่นให้รองรับปัญหาสังคม โดยเฉพาะในช่วงการระบาดของสถานการณ์โควิดที่ทำให้ระบบเศรษฐกิจหยุดชะงักไป เป็นการสร้างงานสร้างอาชีพเพื่อรองรับสถานการณ์ไม่ว่าจะเป็นการตกงาน การย้ายถิ่นฐานกลับมาทำกินที่บ้านเกิด หรือกลุ่มเสี่ยงจนได้แก่ ลูกจ้าง พนักงานบริษัทระดับกลาง ข้าราชการระดับกลาง ผู้ประกอบอาชีพอิสระ เกษตรกรที่เช่าที่ดินทำกิน ฯลฯ ที่อาจจะทำงานในกรุงเทพฯหรือเมืองใหญ่ ซึ่งมีความเสี่ยงจนเมื่อ ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ/ตกงาน/ครอบครัวหย่าร้าง/เจ็บป่วยหรือทุพพลภาพ/ประสบอุบัติเหตุ เป็นต้น การแก้พัฒนาเศรษฐกิจภาคประชาชนนี้เป็นการแก้ปัญหาทางสังคมที่เชื่อมโยงทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและเป็นการพัฒนาระบบเศรษฐกิจจากฐานราก

การดำเนินงานแบบ “เศรษฐกิจชุมชน” และเป็นการจัดการความรู้ของคนในชุมชนและ อปท. จะสามารถนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและส่งเสริมรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนและนำมาซึ่งการขยายฐานเศรษฐกิจและฐานภาษีให้กับ อปท. ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมชุมชนที่กระตือรือร้น (Active Local) และบทบาทของ อปท. ในการเป็น “ผู้จัดการระบบเศรษฐกิจชุมชน” โดยทำหน้าที่เป็นกลไกในระดับชุมชนที่สามารถเชื่อมต่อห่วงโซ่การผลิตจากปัจจัยการผลิตภายในและภายนอกชุมชน โดยมีกระบวนการศึกษา ดังภาพที่ 1

จากภาพเป็นกระบวนการดำเนินงานเศรษฐกิจชุมชน และการมุ่งสู่ชุมชนกระตือรือร้น (Active Local) เพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองของชุมชนได้อย่างแท้จริงผ่านบทบาทของ อปท.ในการเป็น “ผู้จัดการระบบเศรษฐกิจชุมชน” โดยทำหน้าที่เป็นกลไกในระดับชุมชนที่สามารถเชื่อมต่อห่วงโซ่การผลิต ต่อไปนี้

1) การแสวงหาข้อมูลหรือ การวิเคราะห์ห่วงโซ่อุปทาน ที่เกิดจากข้อมูลที่ตรงกับความสนใจใคร่รู้ ความต้องการของคนในชุมชน การเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์หาช่องว่างเพื่อแก้ปัญหาที่ตรงกับความต้องการของชุมชน

2) การกระตุ้นสำนึกร่วม และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลร่วมกัน ความร่วมไม้ร่วมมือของคนในชุมชนเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จะมีความเป็นไปได้สูงมากเช่นกัน ดังนั้นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากข้อมูลจะกลายมาเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะกระบวนการนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยชี้ขาดที่จะทำให้แผนชุมชนพึ่งตนเองได้รับการลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังหรือไม่

3) วางแผนร่วมกันว่าจะทำอะไร และอย่างไร

3.1) วางแผนว่าจะทำอะไร การวางแผนว่าจะทำอะไรหลังจากได้เห็น ได้วิเคราะห์ ข้อมูลภาพรวมของชุมชนหรือของหมู่บ้าน หรือ อปท.แล้ว ก็เป็นขั้นตอนที่ต้องมีความสนใจ หากเป็นการคิดว่าจะทำอะไรบนฐานทุนเดิมหรือศักยภาพของชุมชน หรือความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนก็จะเป็นเรื่องง่ายที่จะเริ่มต้นลงมือทำต่อไป

3.2) หาสาเหตุของปัญหาที่ลงมือแก้ไข แต่ก่อนที่คิดว่าจะลงมือทำอะไรมัน จำเป็นที่จะต้องรู้ว่าอะไรคือ สาเหตุของปัญหาที่จะลงมือแก้ไข

3.3) คิดวิธีการ นวัตกรรมที่จะนำมาใช้และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง สิ่งสำคัญนอกจากคิดออกว่าจะทำอะไร ยังต้องคิดต่อว่าจะทำอย่างไรด้วย ผ่านการระดมความคิดแล้วก็พิจารณาทางเลือกความเป็นไปได้และลงมือทำ ภายใต้ศักยภาพของชุมชนและ อปท.

บทสรุป

กล่าวได้ว่า เศรษฐกิจภาคประชาชนหรือทุนนิยมภาคประชาชน (Main Street Capitalism) นั้นทั่วประเทศไทยมีและดำเนินงานตามแนวคิดชุมชนเข้มแข็งมาอย่างยาวนานแล้ว ตั้งแต่ที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา ซึ่งก็เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 มาจนถึงฉบับปัจจุบัน (ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570) โดยเป็นการปฏิรูปแนวทาง การแก้ปัญหาพื้นฐานสังคมไทย ความยากจน ความเหลื่อมล้ำ ปัญหาเกษตรกร คนจนเมือง และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมในต่างประเทศได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เป็นชุดเป้าหมายการพัฒนาระดับโลกหลังปี 2558 ที่ได้รับการรับรองจาก 193 ประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2558 ครอบคลุมช่วงระยะเวลาที่ต้องบรรลุภายใน 15 ปี ได้เป็นทิศทางการพัฒนาที่ทุกประเทศที่ต้องดำเนินการร่วมกันมาตั้งแต่ปี 2558 ไปจนถึงปี 2573 (ค.ศ. 2030) โดยเอกสารที่ประเทศสมาชิกทั้งหมดลงนามรับรองเป็นพันธสัญญานี้เรียกว่า “Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development” หรือ “วาระการพัฒนาที่ยั่งยืน 2030” ฉะนั้น SDGs อาจถูกกล่าวถึงผ่านชื่ออื่นได้ทั้ง Agenda 2030 หรือ Global Goals และสอดคล้องกับแนวคิดของ Smick ในเรื่องเศรษฐกิจภาคประชาชนหรือทุนนิยมภาคประชาชน (Main Street Capitalism) ก็เพิ่งถูกนำเสนอในปี 2560 ดังนั้นแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนจึงเน้นการสร้างที่ยั่งยืนและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทยที่มีฐานทรัพยากรและวัฒนธรรมอันแข็งแกร่งโดยอาศัยความร่วมมือของชุมชน หน่วยงานรัฐ และภาคเอกชน เป็นระบบเศรษฐกิจที่ควรมุ่งเน้นไปที่ความพอดี การพัฒนาจากฐานราก และสร้างความสมดุลทั้งทางสังคมและสิ่งแวดล้อมยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมุ่งลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ สร้างโอกาส และส่งเสริมการพึ่งพาตนเองของชุมชน โดยบทบาทที่สำคัญคืออปท.ทำหน้าที่เป็น “ผู้จัดการระบบเศรษฐกิจชุมชน” โดยวิเคราะห์ความต้องการและโอกาสในชุมชน ซึ่งกระบวนการดำเนินงานเศรษฐกิจชุมชน และการมุ่งสู่ชุมชนกระตือรือร้น (Active Local) เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองของชุมชนได้อย่างแท้จริงผ่านบทบาทของ อปท.ทำหน้าที่เป็นกลไกในระดับชุมชนที่สามารถเชื่อมต่อห่วงโซ่การผลิต เพื่อสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและการ

สร้างนวัตกรรมในระดับท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชนที่ยั่งยืน ดังจะเห็นได้จากกรณีตัวอย่างการพัฒนาภายใต้เศรษฐกิจชุมชนของชุมชนตำบลทับน้ำ อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีบทบาทนำในการเป็น “ผู้จัดการระบบเศรษฐกิจชุมชน” ด้วยหลักการ “เพียงพอ ทัวถึง เป็นธรรม ไม่ขาดแคลน” ก่อให้เกิดโครงการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ร่วมกับภาคประชาชน พัฒนาการบริหารจัดการน้ำ พัฒนาการผลิตตามแนวคิด “Smart Farming” การพัฒนาห่วงโซ่เศรษฐกิจภายในชุมชน การจัดหาช่องทางในการจัดจำหน่ายผลผลิต การพัฒนาการตลาดแบบออนไลน์และออฟไลน์ ตลอดจนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2542). *เศรษฐศาสตร์กระแสทวน* (พิมพ์ครั้งที่1). ศูนย์เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บีบีซีไทย. (2567, 3 ธันวาคม). *แนวคิดขึ้น VAT 15% ลดภาษีเงินได้ ปฏิรูปการจับเก็บภาษีครั้งใหญ่ของรัฐบาล คนไทยจะได้เสียอะไร*. BBC News ไทย
<https://www.bbc.com/thai/articles/c1el8y002nno>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2567). *รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย*.
https://www.nesdc.go.th/more_news.php?cid=941&filename=index
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567). *รายงานภาวะสังคมไทยไตรมาส 3*.
https://www.nso.go.th/nsoweb/index?set_lang=th
- วีระศักดิ์ เครือเทพ. (2565). นวัตกรรมการพัฒนารายได้ท้องถิ่น: การพัฒนาตัวแบบและบทเรียนสำคัญจากการวิจัยเชิงทดลอง. *วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 35(1), 87–106.
- วีระศักดิ์ เครือเทพ และคณะ. (2565). *โครงการการพัฒนาระบบบริหารจัดการเก็บรายได้ท้องถิ่น (ระยะที่ 2)*. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- วุฒิสาร ตันไชย และคณะ. (2558). *ข้อเสนอเชิงนโยบายนวัตกรรมการพัฒนารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. สถาบันพระปกเกล้า.
- Smick, D. M. (2017). *The great equalizer: How Main Street capitalism can create an economy for everyone*. PublicAffairs.
- Fitzgerald, J., & Leigh, N. G. (2002). *Economic revitalization: Cases and strategies for city and suburb*. Sage Publications.